

تاریخ تنظیم موسیقی ایران در هفت دستگاه (یا ردیف موسیقی)

این که تنظیم و تقسیم موسیقی به هفت دستگاه و نضامات آن و یا به اصطلاح **ردیف** موسیقی که در زمان محمد شاه و ناصرالدین شاه ملاک عمل خوانندگی و برنامه تعلیم استادان بوده است از چه زمان به این صورت درآمده و به دست چه کسی و کسانی صورت گرفته به درستی روشن نیست، همین قدر می توان دریافت که از اواخر سده نه هجری به بعد تزلزل در اصول و روش موسیقی و سبک کار گذشتگان راه یافت و شیرازه موسیقی قدیم به تدریج از هم پاشیده و اساتید فن برای جلوگیری از هرج و مرجی که در موسیقی ملی راه یافته بود و برای حفظ و سر و صورت دادن به آن و داشتن ضابطه اقدام به جمع آوری و تنظیم و تقسیم آن به دستگاه ها و آوازها و گوشه های مربوط به تناسب موضوع کرده اند. شاید بتوان تاریخ این کار را به اواخر دوره صفوی یا اوایل دوره قاجار بازگرداند. تنها جایی که نام شور به معنی مقام یا آواز آمده و نگارنده به آن برخورد کرده است در مثنوی **گل کشتی** میرنجات اصفهانی است که در زمان شاه سلطانحسین صفوی سروده شده است.

می توان احتمال داد که اساتید عهد فتحعلیشاه و زمان محمدشاه قاجار برای جلوگیری از اختلاف و پراکندگی و تعیین قاعده و ضابطه ای در موسیقی اقدام به تنظیم **دستگاه ها و آوازها و گوشه های** مربوط به تناسب دستگاه و آواز به صورت **ردیف** کرده باشند.

آنچه در موسیقی عهد ناصرالدینشاه و بعد از آن مشاهده می شود و ظاهراً از مختصات این دوره است یکی مقام و آوازهایی است در موسیقی که اسامی تازه ای دارند و در کتابهای موسیقی پیش از عصر صفویه عنوان های زیر را نداشته اند مانند: بیات ترک – افشار – لیلی و مجنون – شور – بیات کرد و غیره اینها و حتی اسامی بعضی از آنها در کتاب و رساله های موسیقی عهد صفویه به هم دیده نمی شود.

از دیگر مختصات موسیقی عصر قاجار رواج پیش درآمد است. در حقیقت جزء دستگاه یا آواز محسوب می شده و مستقل نبوده است. پیش درآمد را از نوآوریهای غلامحسین معروف به **درویش خان** می دانند.

سنتور : ساز زهی کوبه ای موسیقی ایرانی است . فرهنگ دهخدا سنتور را اینگونه باز شناخته است . از سازهای ایرانی به شکل دوزنقه که دارای سیم های بسیاری است و با دو زخمه چوبی نواخته می شود . رایج ترین نوع سنتور (۹ خرکی) دارای ۷۲ سیم است که به دسته های ۴ تایی و در ۱۸ دسته تقسیم می شود . سنتور بر پایه بررسی ها و پژوهش ها یکی از کهن ترین سازهای گسترده ایران به شمار می رود کهن ترین نشانه ای که از این ساز بر جا مانده از سنگ تراشی های آشور و بابلیان (۵۵۹) میلاد است .

سنتور سازی کاملاً ایرانی است که برخی ساخت آن را به ابونصر فارابی نسبت می دهند که مانند بربط ساز دیگر ایرانی بعد ها به خارج برده شد .

گمان این است که سنتور از ایران به کشورهای دیگر راه یافته و نام های گوناگونی پیدا کرده است . سنتور با اندک تفاوتی در شکل ظاهر و یا نام های گوناگونی در خاورمیانه و باختر جهان وجود دارد .

سنتور عراقی - هندی - مصری و ترکی که بعضی از آن ها حدود ۳۶۰ سیم دارد .

سنتور در سالهای پایانی عصر قاجار سازی تقریباً فراموش شده و رو به نابودی بود ، سازهای اصلی تار ، تنبک و کمانچه بودند و دوره قاجار در واقع "عصر تار" بود شمار کمی سنتور می نواختند و شمار کمی نیز سنتور می ساختند و می آموختند .

سه تار

سه تار از سازهای زهی و مضرابی موسیقی ایرانی است که با ناخن انگشت اشاره دست راست نواخته می شود . این ساز دارای ۴ سیم از جنس فولاد و برنج است که به موازات دسته از کاسه تا پنجه کشیده شده اند . سه تار دارای ۲۵ پرده قابل حرکت از جنس روده ی حیوانات یا ابریشم است . صدای آن ظریف و تو دماغی و تا حدودی غمگین است .

سه تار بیشتر هم خانواده با سازهایی چون دو تار و تنبور بوده است و امروزه به تار بسیار نزدیک تر است .

سه تار به علت ویژگی صوتی خاص خود و صدای ظریفش همواره مورد توجه صوفیان بوده است .

سه تار

سه تار در گذشته سه سیم تار داشته و اکنون چهار سیم دارد که سیم سوم و چهارم آن نزدیک به هم قرار دارند و هم زمان نواخته می شوند. با گذشت زمان کسانی چون ابونصر فارابی، ابوعلی سینا و از متاخران ابوالحسن صبا لزوم افزایش یک سیم دیگر به این ساز را درک کرده و سه تارهای امروزی دارای چهار سیم هستند.

برگ هایی از داستان موسیقی ایرانی حسن رضا رفیعی

- واژه موسیقی اصالت و ریشه ای یونانی دارد، هر چند که برابر نشانه های به دست آمده خاستگاه و ماهیت موسیقی ایرانی است. این واژه در زبان یونانی به صورت موسیقا به کار می رفت. گویند که ریشه این واژه از " موز " گرفته شده است. بنا بر اسطوره های یونان و روم، موز نام نه خواهر نوازنده بوده است که در کوه المپ موجب شادمانی و برتری خدایان می شده اند.
- در ادب فارسی واژه ای معادل برای موسیقی وجود ندارد، ولی برای موسیقی دان از دو واژه زیبای رامشگر و خنیاگر استفاده می شود. پسوند " گر " در هر دو واژه نشان دهنده شغل است. پیشوند رامش به معنی خوشحالی و خوشبختی است و ایرانیان گذران زندگی به خوشی و شادکامی را وظیفه و فریضه دینی می دانستند.

ارکان موسیقي

موسیقي داراي چهار رکن اصلي است که عبارت اند از ریتم یا ضرب ، ملودي یا آهنگ و لحن ، هارموني یا هماهنگي ، تمبر یا رنگ آميزي .

-